

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Бучацька загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №2

Районна науково – практична

конференція на тему: “Степан Рудницький – видатний вчений – патріот, академік, фундатор географічної освіти в Україні.”

Виступ: “Надбання С.Рудницького в галузі історії України.”

На довгому шляху свого розвитку Україна висунула духовних і політичних мужів нації, які заклали підвалини її державної самостійності. Серед них слід назвати Б.Хмельницького, І.Виговського, І.Мазепу, П.Орлика, Т.Шевченка, М.Драгоманова, М.Грушевського, І.Франка, В.Винниченка та ін. Одне з чільних місць у цьому ряді посідає академік Степан Рудницький.

„Україна існує, є окремий древній український народ з питомою історією, культурою, мовою, територією”

писав С.Рудницький.

У той час, коли над Європою вирували смерчі Першої світової війни, вчений поставив питання „бути чи не бути самостійній Україні”. Хоч докорінно змінилась історична обстановка сьогодні, бо Актом від 24 серпня 1991 р. на це питання дано вичерпну відповідь, думки С.Рудницького, висловлені ним понад вісім десятиліть тому, не втратили своєї актуальності і в нашу доленосну для України епоху.

Кожен українець, кожен громадянин України повинен мати науково обґрунтовану відповідь на питання „Чому ми хочемо самостійної України?”. Сформулювати таку відповідь допомагають праці акад.. С.Рудницького, які написані в 10 – 20 –х роках ХХ століття.

В особі С.Рудницького Україна могла б мати визначного історика. Та сталось інакше. У 1895 р. майбутній вчений вступив на філософський факультет Львівського університету. Спочатку спеціалізувався в галузі історії. Його вчителями були М.Грушевський, С.Шараневич, Л.Фінкель, Д.Дембінський. Під керівництвом М.Грушевського С.Рудницький пише і друкує в „Записках Наукового Товариства ім. Т.Шевченка” низку праць з історії українського козацтва і Хмельниччини. За порадою самого М.Грушевського С.Рудницький розпочинає астрономічні, геологічні та географічні студії.

Відомо, що територія і народ України, українська нація на поч. XX ст. були розірвані двома імперіями – Російською та Австро – Угорською, які були по – різний бік на фронтах Першої світової війни. Крах імперій був не за горами, це була надія для поневолених народів (і насамперед для українців надія на самовизначення.)

По-різному відповідали вчені на питання з проблеми української державності. Наприклад, М.Драгоманов мало не все життя був автономістом, тобто бачив Україну як автономну державну одиницю у складі демократичної Росії. А М.Грушевський аж до ІУ Універсалу Центральної Ради (1918) говорив про неї у вигляді федеративної частини знову ж таки демократичної Російської держави.

Рудницький вже в перших своїх працях стояв на позиціях самостійництва (послідовник М.Міхновського, Д.Донцова) - чим і перевищив свого вчителя, М.Грушевського. Не автономія, не федеративна частина іншої держави, а самостійна, незалежна, суверенна держава Європи - такою уявляв собі вчений Україну. *„Для всіх українців, - писав він, - державна самостійність України повинна бути єдиною кінцевою метою”.*

Вчений довів, що Україна має всі умови стати не лише великою державою Європи, але й цілого світу, що Україна є своєрідним мостом між цивілізованою Європою і відсталою Азією, що колоніальне

становище України – це ганебна пляма на тілі всього роду людського. Змити цю пляму, збудувати Українську державу в її етнографічних межах – це забрати колоду на шляху, який веде людську цивілізацію до суспільного прогресу і духовного розквіту.

За цих умов перед українськими вченими було три аспекти обґрунтування об'єктивного статусу своєї Батьківщини – історичний, етнічний та територіально – географічний. Історичний аспект української державності обґрунтував М.Грушевський, етнічний – етнограф Федір Вовк, територіально – географічний взяв на себе С.Рудницький. Це вагомий вклад ученого в підвалини української державності.

С. Рудницький не був кабінетним вченим чи вузьким спеціалістом – географом. Він брав активну участь у громадсько – культурному житті Львова і Галичини:

а) в 1901р. став дійсним членом Наукового Товариства ім. Т.Шевченка;

б) в 1911 р. у Львові було організоване спортивне товариство „Україна”,

С.Рудницький став одним з його фундаторів; в) у

1910 р. стараннями передових вчених, громадських і церковних діячів

М.Грушевського, А.Шептицького, І.Свенціцького було створено

Національний музей у Львові, членом Надзірної ради якого обирають

С.Рудницького (1914);

г) для скаутів новоорганізованого юнацького товариства „Пласт” вчений читав лекції з географії рідного краю;

д) а для майбутніх січових стрільців він викладав основи військової географії.

Коли, 1 листопада 1918 р. проголошено ЗУНР, вчений надзвичайно активізує свою громадсько – політичну діяльність. Він стає експертом і радником при уряді ЗУНР з економіко- і політико – географічних проблем. Ним готувалися проекти багатьох офіційних документів та експертиз, які надсилалися урядом до Ліги Націй, Паризької мирної конференції. І все це скінчилося страшною кризою. Під ударами

об'єднаних ворожих сил новоствореної Польщі та країн Антанти впала молода західноукраїнська держава.

Формально незалежна Українська Соціалістична Радянська Республіка крок за кроком втягнулася в нові імперські сіті СРСР.

Досвід і знання С.Рудницького за цих умов ще не раз пригодилися у боротьбі за українські інтереси. Весною 1922 р., коли для обговорення повоєнних реалій у Генуї (Італія) зібралися представники великих країн світу, сюди прибула делегація від уряду ЗУНРу на чолі з Є.Петрушевичем. У складі делегації був і С.Рудницький поряд з іншими відомими політичними діячами – К.Левицьким, О.Назаруком (нашим земляком) та ін. Але галицька проблема була знята з обговорення...

Серед українських емігрантів на початку 20- років ХХ ст. започаткувалося так зване „зміновіховство” – рух за повернення на Батьківщину. Спочатку не сміло, а потім голосніше про необхідність покінчити з емігрантським життям почали говорити багато визначних політичних і громадських діячів. Навіть М.Грушевський і С.Рудницький. Учений згадував: *але була надто велика любов до Батьківщини, хотілося не до Європи, а Європу наблизити до України, піднести свою націю, увесь народ на височину європейської культури. Хотілося не друкувати свої праці світовими мовами, а піднести свою мову до становища світової, свою культуру – до становища світового і примусити європейський світ ту мову і культуру знати, і націю ту визнавати й поважати.*

Праці академіка С.Рудницького: „Чому ми хочемо самостійної України?”, „Українська справа зі становища політичної географії України”, „До основ українського націоналізму” близькі між собою геополітичним баченням України, так званої „української справи”. Такий підхід набуває свіжих фарб і в нинішній ситуації становлення Української Суверенної Соборної Держави.

Науковий доробок вченого повністю вміщався у русло пошуків розв'язання так званої „української справи”. Ця „справа” - то проблема відновлення і побудови української державності. Вона започаткована ще кирилومهфодіївцями і розвинена у працях М.Драгоманова, М.Грушевського, В.Липинського, Ю.Бачинського, І.Франка, Д.Донцова та ін. Визначальним у державобудівництві має бути національний принцип. *„Не супер- чи інтернаціональна держава , а саме національна держава є метою, до якої стремить історичний розвиток ХХ століття”*,- писав С.Рудницький.

Цікавою та оригінальною є теорія нації, розвинена С.Рудницьким. Він вважає що „нація (самостійний народ) - це одна з відмін природи „людини”, вчений виділяє п'ять рис (прикмет), які об'єднують індивідумів в одну національну групу (раса, мова, історичні традиції і устремління, культура, територія).

Одночасно С.Рудницький виступає як противник українського шовінізму. У нього нема зневаги до інших народів і націй. Модерний націоналізм, на думку С.Рудницького, вважає кожен народ рівновартісним продуктом природи та історії.

У працях С.Рудницького розглядаються питання шляхів суспільного, економічного та соціального розвитку української держави, її політичного устрою.

Ще на початку Першої світової війни вчений бачив „соціалістичний” шлях розвитку української держави. Це був швидше драгоманівський соціалізм, а не більшовицький соціалізм з експропріацією усіх виробників з так званою „диктатурою пролетаріату”. Одержавлення, націоналізація землі, лісових і викопних ресурсів необхідні, на думку С.Рудницького, тільки тому, щоби була можливість уникнути експлуатації народних мас великим капіталом. Проте час показав, що проти великого капіталу може успішно діяти антимонопольне законодавство, а найбільшим монополістом і жорстоким експлуататором людей нерідко стає і держава (це стосується передусім СРСР).

Серед і духовних проблем українського державобудівництва С.Рудницький особливу увагу присвячував діяльності над зміцненням здоров'я народу, розвитку його загальної і вищої, особливо фахової освіти, проблемі вільного віросповідання і устремління до утвердження української церкви.

У світовій співдружності націй С.Рудницький бачив Україну передусім як велику хліборобську державу, житницю світу, що поступається лише Сполученим Штатам Америки.

Що ж стосується державно – політичного статусу, то на думку С.Рудницького, для майбутньої України не потрібна ні монархія, ні буржуазна парламентська республіка. Форма української держави *„повинна бути республікансько – демократична й опиратись на тісній федерації автономних по суті поодиноких українських земель”*. У наш час, на стадії становлення української державності, найбільш доцільним є її унітарний устрій з обласним політико – адміністративним поділом та з наданням широких повноважень кожній територіальній одиниці.

Таким чином, акад. С.Рудницький *вперше обґрунтував глобальне геополітичне бачення „української справи”, прагнення українського народу до державної самостійності. Вільна, незалежна і демократична Україна – це не лише внутрішня справа українського народу, але й суттєва умова світового миру і безпеки народів, прогресу людської цивілізації.* Наукові думки і позиції вченого дають багату поживу для нашого сучасника, для правильної орієнтації в складних, часто суперечливих процесах українського державотворення.